

Věc: Posudek oponenta diplomové práce

Název diplomové práce:

Každodennost středověké venkovské usedlosti. Výpověď drobné hmotné kultury.

Autor: Lucie Hylmarová

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro archeologii

r. 2016

Volba tématu

Zvolené téma patří do oblasti studia dějin osídlení a hmotné kultury se specifickým zaměřením na nálezy kovů (především želez) z českých a moravských zaniklých středověkých vesnic.

Téma lze hodnotit jako badatelsky závažné a zásadně přínosné pro rekonstrukci života a práce vrcholně až pozdně středověké společnosti.

Obsah a metodologie

Koncepce práce je postavena na standardním modelu, kde na úvodní teoretický a faktografický přehled o problematice středověké každodennosti a způsobech jejího studia mnoha různými vědními obory (kap. 2-3) navazuje přehled o daném tématu z pohledu archeologie (kap. 4). Po těchto úvodních kapitolách prezentuje autorka, jaká kritéria ji vedla k definování souboru, s nímž bude nadále pracovat. Uvádí, že rozhodujícím faktorem je dostatečný počet dat (nálezy) pro materiálovou a prostorovou analýzu z podrobněji publikovaných archeologicky zkoumaných lokalit z území České republiky. Do jejího výběru se tak dostalo 8 středověkých vesnic (kap. 5) a několik set převážně železných nálezů, které pod názvem „drobná hmotná kultura“ (kap. 6)¹ následně posuzuje z typologického (kap. 7) a prostorového (kap. 8) hlediska. Cílem práce je snaha o odpověď na otázku, jaké druhy činností archeologické nálezy z vesnického prostředí prokazují a jaké sociálně-ekonomické aspekty středověké společnosti může vybraný soubor odrážet, a to jak uvnitř vesnice samotné, tak ve srovnání se společensky vyšším prostředím, např. s životem nižší šlechty na venkově (kap. 9 a 11). Spíše jako výběrový exkurz, než jako samostatná kapitola v koncepčně jinak jednotné práci, mohl být pojat přehled o rakouském Hardu (kap. 10), neboť podobných archeologicky zkoumaných lokalit, které by stály za

¹ Název, uvedený i v záhlaví diplomové práce, evokuje při čtení titulu dojem, že v práci bude pojednáno o rozměrově drobných předmětech různého materiálového složení. Pokud autorka v předkládané práci uvádí, že pod pojmem tzv. drobná hmotná kultura rozumí převážně kovové (zvl. železné) archeologické nálezy, lze to do určité míry akceptovat, i když by bylo možná jednodušší a pro orientaci už při čtení titulu jednoznačnější, pokud by tam byly názvy jako „Výpověď výrobků ze železa“, „Nálezy předmětů ze železa na ZSV“ apod. Tím by bylo mimo diskusi to, zda lze za drobný předmět považovat v práci uváděné nálezy jako jsou plužní radlice, sekery, meč, palná zbraň typu hákovnice apod.

alespoň rámcovou prezentaci, je v okolním zahraničí více (Slovensko, Maďarsko ad.) a navíc je lokalita časově srovnatelná s (autorkou uváděnými) našimi lokalitami jen ve starších fázích jejich historického vývoje.

Téma středověkého vesnického osídlení je natolik široké, že ho nelze pojmut do jednoho jakkoliv objemného rukopisu. To si autorka uvědomila, a proto se zaměřila pouze na některé lokality a specifický druh materie, která v sobě nese informace o životě a práci ve středověkém venkovském prostředí. Tento výběr nebyl – jak autorka na mnohých místech sama uvádí – lehký a ani po zdůvodnění kritérií jejího výběru není jednoznačný. I když lze pochopit, proč bylo vybráno právě oněch osm českých a moravských středověkých vesnic (podrobněji publikovány), je třeba zdůraznit, že je lze z mnoha různých pohledů jen obtížně srovnávat. Jedná se totiž nejen o lokality s rozdílnými daty a okolnostmi založení, odlišnou délkou existence a jinými způsoby i časy jejich zániku, ale i s rozdílnou archeologickou výpovědní schopností, danou regionálně variabilní metodikou terénního výzkumu (mozaika, celoplošný odkryv), a tudíž i obtížně srovnatelnými daty především v oblasti kvantitativních statistik.

L. Hylmarová podává ve své diplomové práci přehled o výskytu a používání části archeologických nálezů (převážně želez) z jednotlivých vesnic, při čemž v rámci typologického třídění a popisu odkazuje i na datace výrobků podle autorů výzkumů jednotlivých lokalit. Předložený rukopis však podrobněji neřeší to, zda lze některá fakta z téměř desítky lokalit ve vztahu k životu a práci středověké vesnické populace zobecnit pro celé zájmové období (od 13. až ca do konce 15. století) nebo jsou naopak tato fakta specifická jen pro určité období (výskyt např. pouze pro 13., 14. či 15. století, a co to z hlediska historického vývoje znamená)².

Za pozitivní lze považovat především ty části práce, kde autorka použila typologickou analýzu a jejím prostřednictvím se pokusila charakterizovat druhy pracovních činností a způsob života ve středověké vesnici. Objektívni výsledky jsou však do značné míry zkresleny tím, že autorka ze svého posuzování zcela eliminovala významnou a téměř nejpočetnější kategorii výrobků ze železa, tj. stavební kování³. Tím se do pokusu o to, co nejšířěji na vybrané materii (kovy, především železa) prezentovat „každodennost středověké venkovské

² Přímou je to uvedeno na str. 138. Přestože autorka píše, že v některých případech podrobnější dataci uvádí u typologické deskripce jednotlivých druhů výrobků, v samostatném hodnocení se tato úroveň (morfológické, případně funkční proměny materie mezi 13 až 15. stoletím) neobjevuje. Při tom lze jen výběrově odkázat na morfológické rozdíly např. mezi podkovami 13. a 15. století nebo stejně tak typologicky odlišitelné ostruhy. Bylo by vhodné alespoň odkazem poukázat na to, od kdy lze předpokládat výskyt kachlových kamen v různých sociálních prostředích ve středověku (a tudíž také ve vesnickém prostředí). Neméně důležité byly morfológické proměny chladných a mechanických zbraní v čase, počátky výskytu palných zbraní na našem území a mnoho dalších, které vypovídají v průběhu pojednávaných třech staletí o nových výrobcích, technologických proměnách i vývoji životního stylu v daném sociálním prostředí.

³ Přestože se to L. Hylmarová pokusila zdůvodnit nedostatkem času a rozsahem předkládané práce (rukopis s. 40), je to kategorie, která patří v souborech kovových nálezů k základním a o způsobu života v každém sociálním prostředí vypovídá poměrně zásadně (podoba staveb a jejich vybavení, typy konstrukcí).

společnosti“, nedostaly nejen informace o tom, jaké doklady o podobě staveb přináší právě vybraný druh materie, ale mimo podrobnější zájem se dostaly i předměty, které vypovídají o vybavení usedlostí důležitým mobiliářem jako je nábytek apod. (kování, specifické druhy hřebíků, skoby, panty, uzavírací a uzamykací systémy)⁴.

V předložené práci prokazuje L. Hylmarová podrobnou znalost jednotlivých lokalit⁵ i osobní zájem o téma zaniklých středověkých vesnic zapojením se do výzkumu jedné z takových lokalit v Čechách. Z textu je zřejmý autorčin důraz na typologii a statistické metody práce, prostřednictvím nichž se snaží analyzovat i hodnotit publikované soubory⁶.

Rukopis lze považovat za přehled o zájmovém tématu z pozice publikovaných informací se snahou prostřednictvím vlastních (převážně typologických a statistických) analýz přispět k rekonstrukci života a práce středověkého venkovského obyvatelstva. Od autorky lze jistě v budoucím bádání očekávat rozvinutí daného tématu např. do oblasti dalšího podrobnějšího studia středověké materiálové kultury či hledání odpovědí na otázky, které prostřednictvím dobové hmotné kultury souvisejí s širší historickou problematikou především v oblasti dějin osídlení, vývoje a proměn životního stylu apod.⁷

Forma diplomové práce

Diplomová práce obsahuje 186 stran textu, v němž je vloženo 17 tabulek. Za textovou částí následuje na 19 stranách seznam použité literatury a na dalších 103 stranách je 30 příloh. Práce neobsahuje cizojazyčné resume. Rukopis splňuje požadavky na rozsah diplomové práce.

⁴ Podobný autorčin zjednodušující přístup, kdy je ustoupeno od podrobnějšího hodnocení z důvodů „času a rozsahu“, lze uvést např. u podkov, kde L. Hylmarová rezignuje (přes výrazné morfologické proměny v čase) na jejich typologické hodnocení, ačkoli je u ostatních druhů výrobků této kategorie (využívání koňské síly) typologické členění prezentováno.

⁵ Protože sama zdůrazňuje, že podkladem pro její práci byly výlučně publikované informace, mohlo se stát, že byly některé studie opominuty nebo byly některé informace do rukopisu nejednoznačně převzaty. Jako příklad lze uvést výzkum ZSV Kravín, kde v minimálně jednom případě byla prozkoumána zástavba celé usedlosti (nikoliv při třech výzkumech jen části několika parcelních zástaveb), a že na této lokalitě není jako otopné zařízení doložena pouze pec (viz str. 177 diplomové práce), ale ve dvou dalších případech ohniště, kde součástí jednoho z nich byl i kamnovec, a pec, částečně vysunutá mimo dům, jež byla Z. Smetánkou interpretována jako pec chlebová.

Další doplňky a úpravy k faktografii jsem uvedl červenými poznámkami přímo do rukopisu.

⁶ V několika případech je však třeba se ptát, co statistická hodnocení sledují a zda jsou ve smyslu hledání odpovědí na historické otázky vhodně aplikována. Tam, kde to bylo pro mě diskutabilní, jsem učinil červené poznámky do rukopisu.

⁷ Např. vývoj či proměna životního stylu v průběhu existence ZSV na příkladech proměňující se materiálové kultury (nové druhy výrobků v různých chronologických sídelních horizontech, proč dochází k morfologickým změnám některých výrobků atd.). Autorka již na příkladu nálezů z Konůvek naznačila, že důležitou komparací je materie z různých sociálních prostředí. Protože tabulkový přehled porovnání konůveckých nálezů z vesnice a šlechtického sídla včetně některých textových komentářů k němu nepodávají úplně přesvědčivý přehled o sociální rozdílnosti obou prostředí, lze jen litovat toho, že autorka neodkázala i na rozdílnost ve způsobu bydlení a provozu jednotek na základě stavebních reliktnů (suroviny, vzhled, velikost) a nálezů stavebního kování (kovové součásti staveb a jejich vybavení).

Posuzování formální stránky diplomové práce zahrnuje vedle koncepce a členění i pohled na nezákladnější složky psané odborné stati. Sem patří vedle gramatiky a stylistiky také odkazový aparát a oborová terminologie.

Práce je přehledně členěna, je čtivá, až na výjimky používá správně oborovou terminologii. Text obsahuje jen několik gramatických chyb⁸. Odkazový aparát včetně seznamu literatury odpovídá formálním požadavkům na citace a odkazy v odborné archeologické literatuře. Pro případnou další práci s textem je však nutno odstranit větší počet obsahově špatných či nedostatečných citačních odkazů, mezi nimiž je nejvíce zastoupeno neuvádění stran u odkazů v textu v závorkách (83 případů !!)⁹.

Závěrečné zhodnocení

L. Hylmarová prokázala dobrou znalost zájmové problematiky v teoretické i praktické rovině. Předložený rukopis diplomové práce **doporučuji k obhajobě**

a hodnotím ho známkou: *velmi dobře*

V Českých Budějovicích 29. srpna 2016

doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

v.r.

⁸ 4 hrubé pravopisné chyby

⁹ Další špatně uvedené citace v textu jsem vyznačil červeně do rukopisu; také v seznamu literatury je obsaženo několik titulů, které nejsou v textu vůbec uvedeny.